

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ*

İbrahim OĞUZ**

ÖZET

Midilli adası 1462 tarihinde Sultan II. Mehmet tarafından Osmanlı topraklarına katılmış boğazlara olan hâkimiyeti, ticaret yolları üzerindeki konumu ve verimli toprakları adayı Osmanlı tarihindeki kilit yerleşim alanlarından birisi haline getirmiştir. Osmanlı yönetimi ile birlikte adada vakıf sistemi de kendisini göstermiştir. Vakıf sayısı Osmanlı egemenliği boyunca hızla artmış ve adayı Osmanlı sistemine bağlayan önemli unsurlardan birisi olmuştur.

Yunanistan'ın Bağımsızlık Savaşı, 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ve ardından yapılan Berlin Kongresi, Balkan Savaşları, 1914-1918 Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve ardından imzalanan Mübadele Protokolü ve Lozan Antlaşması süreçlerinde, Yunanistan'daki Müslüman-Türk nüfus devamlı şekilde Anadolu'ya doğru zorunlu veya kendi istekleriyle bir göçe tabi olmuştur. Bu göç sırasında mübadiller, yanlarında kişisel, taşınabilir eşyalarından mümkün olanları getirebilmişler fakat beş asır boyunca göç edilen bölgelerde oluşturulan vakıf binalarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu çalışmada, Midilli'de bulunan Osmanlı vakıflarının tasfiye süreci ele alınmış ve bu sürecin işleyişi anlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Midilli, Midilli Vakıfları, Vakıfların Tasfiyesi, Lozan Antlaşması, Yunanistan.

* Bu makale, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı'nda (Mersin, 2014), Yrd. Doç. Dr. Nuri Adıyke'nin danışmanlığında hazırladığım *Midilli'de Osmanlı Vakıfları* adlı doktora tezinden çıkarılmıştır. Bkz: İbrahim Oğuz, *Midilli'de Osmanlı Vakıfları*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin, 2014.

** Dr., Mersin Nevit Kodallı Güzel Sanatlar Lisesi Tarih Öğretmeni, E-mektup: iboguzz@yahoo.com.

İBRAHİM OĞUZ

LIQUIDATION PROCESS OF THE OTTOMAN VAQFS ON LESVOS ISLAND

ABSTRACT

Conquered in 1462 by Sultan Mehmet II, Lesvos Island facing the narrow seas was located on crucial trade roads which together with its fertile soil made it an important territory in Ottoman history. With the coming of the Ottoman rule, vaqf system was established on the island. The rapidly growing vaqfs served as a visible connection between the island and the Ottoman Empire.

The Greek War of Independence, 1877-78 Ottoman-Russian war, Berlin Congress that followed, Balkan wars, World War I, Turkish War of Independence and signing of the Population Exchange Policy and Lausanne Treaty that followed, all resulted in decreasing of the Muslim-Turk population in Greece who migrated to Anatolia either forced or voluntarily. Migrants were allowed to take their personal belongings however they were obliged to leave the vaqfs real estates. This work aims at explaining the process of liquidation of Ottoman vaqfs on Lesvos.

Keywords: Lesvos, Lesvos Vaqfs, Liquidation of Vaqfs, Lausanne Treaty, Greece.

Giriş

Osmanlı Devleti'nin Ege Adaları'nın ele geçirmesiyle birlikte, bu adalarda hızlı bir şekilde vakıfların da kurulmaya başlandığı görülür. Bunun nedeni hem devletin buralarda hâkimiyeti tam olarak sağlama düşüncesi hem de üzerinde yaşayan sakinlere verilen önemdir. Sakız, Rodos, İstanköy gibi adalarla birlikte, 1462 yılındaki fethinden sonra Midilli Adası da vakıfların hızlı biçimde ortaya çıktığı yerlerdendir. Örneğin Fatih Sultan Mehmet adına, fetihden hemen sonra Aşağı Kale (Kal'a-i Süfla) denilen yerde bir kilisenin mescide çevrildiği, Midilli Kalesi'nde yine Fatih adına bir cami ve mescidin bulunduğu bilinmektedir.¹ Adada Müslüman-Türk eserlerinin çoğalmasıyla birlikte bunların yaşatılması, bakım ve onarımlarının yapılabilmesi, görevli ücretlerinin ödenmesi için de yeni vakıfların kurulduğu görülür.² Midilli adasına ait, bugüne kadar ortaya

¹ Ömer İşbilir, "Ege Adaları'nda Osmanlı Vakıfları", *Ege Adaları'nın İdâri, Mali ve Sosyal Yapısı*, (Ed. İdris Bostan), Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi Yayınları, Ankara, 2003, s. 124.

² Metin Ünver, *Midilli Adası'nın İdarî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1876-1914)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012, s. 243.

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

çıkarılmış arşiv kayıtlarında rastlanılan vakıf sayısı 607'dir.³ Yine bazı kaynaklar, 1840-1843 yılları arasında, Midilli'de devlet adamlarının kurdukları dışında 95 vakıf bulunduğundan ve bunların 40 tanesinin para vakfı olduğundan bahsetmektedir.⁴

Osmanlı Devleti, 1877/78 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Bulgarların, Türklerden kalan her şeyi yok etmeye çalıştıklarını göz önünde bulundurarak, 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nda Bulgaristan'da bulunan Türk vakıf eserlerinin korunmasını istemiş ve böylece ilk defa Türk vakıf emlakı bir antlaşmada ele alınmıştır. Osmanlı devletinin, ilk defa olarak vakıflarla ilgili konuları ele alması, bu konuya verdiği hassasiyeti göstermesi açısından önemliydi. Çünkü vakıf emlakı, Bulgaristan'daki Türkler için sadece kamu yararına kullanılan emlak olarak değil, aynı zamanda dinî ve kültürel önem taşıyan kurumlar anlamına da gelmekteydi.⁵ Bu durumun aynısının daha sonra Yunanistan'daki Türk vakıf emlakı için de geçerli olduğu görülecektir.

1878'de imzalanan Berlin Antlaşması'nın 24. maddesi, Yunanistan lehine olmak üzere, Osmanlı'dan bazı sınır değişiklikleri yapılmasını içermekteydi. Ayrıca iki devletin anlaşamadığı durumlarda, Büyük Güçlerin arabuluculuk yapması da bu maddede belirtilmişti.⁶ Bu maddeye istinaden, 24 Mayıs 1881 tarihinde, İstanbul Uluslararası Sözleşmesi imzalandı. Bu sözleşme, Yunanistan Krallığı ile Osmanlı Devleti arasındaki yeni sınırları saptamakta ve Yunanistan'a terk edilen topraklar üzerindeki Müslümanların haklarını güvence altına almaktaydı. Sözleşmenin 3. maddesi, Müslümanların Yunan kökenli yurttaşlarla aynı haklara sahip olduğunu, 4. madde ise Müslümanlara ait çiftlik, otlak, mera, kışlak, orman, her türlü toprak ve diğer taşınmaz mallara ait mülkiyet haklarının, ister kişilere ister cemaatlere ait olsun, Osmanlı hukukuna dayanan ferman, tapu gibi belgeler geçerli sayılmak suretiyle korunacağını belirtmekteydi. Yine aynı madde, gelirleri cami, okul gibi kuruluşlara giden vakıf mallarının mülkiyetlerini de garanti altına almıştı. 8. maddede, Müslüman cemaatlerinin özerkliği ve

³ Oğuz, *a.g.t.*, s. 116.

⁴ İşbilir, *a.g.m.*, s. 116-117.

⁵ Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, "Bulgaristan'ın Kuruluş ve Bağımsızlık Sürecinde Vakıf Meselesi", *Balkan ve Göç*, (Ed. Ali Fuat Örenç, İsmail Mangaltepe), Bursa 2013, s. 516.

⁶ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl. Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 526.

İBRAHİM OĞUZ

hijerarşik örgütlenmesi tanınmakta, bunlara ait fon ve taşınmazlara dokunulmayacağı belirtilmekteydi.⁷

Balkanlardaki Türk vakıflarının tasfiyeleri ve durumu ile ilgili bir başka antlaşma, 1913 tarihli Atina Antlaşması idi. Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında imzalanan bu antlaşma, özellikle Batı Trakya Türk vakıfları açısından önem arz eder.⁸ Antlaşma, Müslümanlara vermek zorunda kaldığı azınlık hakları bakımından, Yunanistan'a en fazla yükümlülük getiren uluslararası belge durumundadır.⁹

Antlaşmanın ikinci maddesi, antlaşmanın tüm Yunanistan topraklarında geçerli olacağını vurgulamaktadır.¹⁰ Beşinci maddede, Yunanistan'a bırakılan topraklarda, işgale kadar edinilen hakların ve Osmanlı belgelerinin geçerli olacağı söylenmektedir.¹¹ Altıncı maddede, aynen Berlin Kongresi'nde Karadağ için alınan karara benzer şekilde, Osmanlı vatandaşlığını koruyarak bölgeyi terk etmiş olanların, kendilerine ait gayrimenkullerin sahipliğini koruyabilecekleri ve başkalarına idare ettirmeye devam edebilecekleri,¹² kır ve kentlerde Osmanlı hukukuna göre özel ve tüzel kişilerce edinilmiş mülkiyet hakları Yunanistan'ca tanındığı belirtilmiştir.¹³ Antlaşmanın 11. maddesi, Yunanistan'daki Müslüman cemaatin, İstanbul ile olan ilişkilerini sürdürmelerine atıfta bulunur. Müslüman cemaat tarafından seçilecek müftüler, dinî konular ve Müslümanların evlenme, nafaka gibi dünyevî işlerinde yetkili oldukları gibi, aynı zamanda vakıfların yönetimine nezaret etmede de yetkili olacaklardı. Ayrıca Müslümanlara ait fon ve taşınmazlara dokunulmayacaktı. 12. madde ise, Yunanistan'daki her türlü vakfın güvence altına alındığı, Yunan topraklarında kalan vakıfların cemaat tarafından yönetileceği, geliri Osmanlı Devleti kurumlarına bırakılmış olsa dahi bu vakıfların, Evkaf Vekâleti tarafından satılana kadar Müslüman cemaatçe yönetilmeye devam edeceği hükmünü içermektedir.¹⁴ Buna göre vakıf rejimi, ancak uygun ve peşin

⁷ Baskın Oran, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Güncelleştirilmiş İkinci Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991, s. 59-60.

⁸ Halit Eren, "Batı Trakya Türk Vakıfları", *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Sempozyumu, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları*, Ankara 2012, s. 34.

⁹ Oran, *a.g.e.*, s. 62.

¹⁰ Eren, *a.g.m.*, s. 34.

¹¹ Oran, *a.g.e.*, s. 62.

¹² Eren, *a.g.m.*, s. 34.

¹³ Oran, *a.g.e.*, s. 62.

¹⁴ Eren, *a.g.m.*, s. 34.

MİDİLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

tazminat verilerek değiştirilebilecekti.¹⁵ Ayrıca, bu kurumların yeterli gelirden yoksun kalması durumunda, devlet tarafından yardım da taahhüt edilmiştir. 13. madde ile de vakıf idarelerinin seçim esasları düzenlenmiş ve Müslüman cemaatin tüzel kişiliği tanınmıştır.¹⁶

Yunanistan'da kalan vakıfların durumu hakkında yapılan antlaşmalardan bir diğeri, 10 Ağustos 1920 tarihli Sevr Antlaşması'dır. Fakat bu Sevr, Osmanlı'nın sonunu hazırlayan I. Dünya Savaşı'nın Barış Antlaşması değil, aynı tarih ve yerde, Yunanistan'la azınlıkların durumu ile ilgili olarak imzalanan ve Yunan Sevr'i olarak bilinen antlaşmadır.¹⁷ Asıl adı "Yunanistan'daki Azınlıkların Korunmasına İlişkin Antlaşma" olan ve Yunanistan Krallığı ile diğer tarafta yer alan Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya arasında imzalanan bu antlaşmanın orijinal adı "*Treaty Between The Principal Allied and Associated Powers, and Greece, Concerning The Protection of Minorities in Greece*" dir.¹⁸

Toplam 20 maddeden oluşan antlaşmanın 8. maddesi soy, din ve dil azınlıklarına, harcamaları kendilerine ait olmak üzere, dinsel ve toplumsal kurumlar ve okullar kurma, işletme ve denetleme hakkı vermektedir. 10. maddede, Müslümanların kişisel durum ve aile hukuku ile ilgili sorunlarının, İslam adetleri çerçevesinde çözülmesi için gereken önlemlerin alınacağı belirtilmekte ve cami, mezarlık ve diğer İslam kuruluşları güvence altına alınmaktadır. Aynı zamanda vakıflar ve diğer İslam dinsel ve insansal kuruluşları tanınmakta, yeni dinsel ve insansal kuruluşlar meydana getirilmesi durumunda, Yunanistan'ın bu tür özel kuruluşlara kolaylık sağlayacağı hükmü getirilmektedir.¹⁹ Antlaşmanın 8 ile 14. maddeleri arası, Yunanistan'daki Müslüman kuruluşları ve vakıflarla ilgilidir ve Yunanistan bu maddelerle, ülkedeki Müslüman azınlığa pozitif haklar vermeyi taahhüt etmektedir.

¹⁵ Oran, *a.g.e.*, s. 63.

¹⁶ Eren, *a.g.m.*, s. 34.

¹⁷ Aynı yerde., s. 35.

¹⁸ http://www.pollitecon.com/html/treaties/Treaty_Concerning_The_Protection_Of_Minorities_In_Greece.htm, (12.08.2013).

¹⁹ Oran, *a.g.e.*, s. 73-74.

I. Lozan Antlaşması ve Vakıfların Durumu

Yunanistan'daki azınlıklar, bunlara ait vakıflar gibi konular hakkındaki en önemli belge, Lozan Antlaşması'dır. Antlaşma ile ilgili görüşmeler sırasında vakıflar konusu, önemli tartışmalardan birini teşkil etmiştir. Yapılan toplantılar sonucunda, Türkiye'nin verdiği tekliflerden birisi, 159. madde kapsamındadır. Buna göre Türkiye, burada 3 ek madde teklif etmekteydi ve bu tekliflerden birisinde;

“Sırp-Hırvat-Sloven Devleti ile Lausanne’da 30 Ocak 1923’te imzalanmış nüfus (ahali) mübadelesine ilişkin sözleşmenin kapsamı dışında kalan Yunanistan toprakları bakımından, Yunan Hükümeti ve işbu antlaşma uyarınca ya da Balkan Savaşları’ndan sonra yapılmış antlaşmalar sonucu olarak kendilerine adalar ayrılmış bulunan hükümetler, 30 Ekim 1914 tarihinden önce Türkiye ve Balkan Devletleri arasında yapılmış antlaşmalar ve sözleşmelerle öngörülmiş ilkeler uyarınca, kendi ülkeleri içindeki Müslüman vakıflarının haklarına saygı göstermeği yükümlenirler.”²⁰

denmekteydi. Yine aynı madde için verilen bir diğer teklifte ise Türk tarafı, “Yunanistan’dan ya da Girit Adası’ndan göç etmiş olan ve oralarda taşınmaz mal (emlak) sahibi bulunan Müslümanlar, Batı Trakya dışarıda kalmak üzere, Yunan ülkesinde bulunan mallarına ilişkin konularda, Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923’de Lausanne’da imzalanmış Nüfus (Ahali) Mübadelesi Sözleşmesinin 10’uncu maddesi hükümlerinden yararlanacaklardır”²¹ önerisini getirmiştir.

Burada adı geçen sözleşme, 30 Ocak 1923 tarihli, Türkiye ve Yunanistan arasında imzalan “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol”dür. 1 Mayıs 1923 tarihinde yürürlüğe girmesi öngörülen fakat Lozan’daki görüşmelerin kesilmesi üzerine ancak Ağustos 1923’te son pürüzleri giderilebilen ve Aralık 1923’ün sonunda uygulanmaya başlanabilen bu protokol,²² aynı zamanda Lozan Antlaşması’nın nüfus mübadelesi ve vakıflarla ilgili kararlarına da ön ayak olmuştur. Buna göre, 18 Ekim 1912 tarihinden önce Yunanistan’dan ayrılmış ya da öteden beri Yunanistan dışında oturmuş olan Müslümanların mülkiyet haklarına hiçbir

²⁰ Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar - Belgeler, Takım: 1, Cilt: IV, s. 43.

²¹ Aynı yerde.

²² Onur Yıldırım, *Diplomasi ve Göç, Türk-Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü*, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2006, s. 174-175.

MİDİLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

zarar verilmeyeceği ve mallarına serbestçe tasarrufta bulunup, bunlardan yararlanacakları belirtilmektedir.²³

Protokol'ün 9. maddesi, göçmenlerin, terk ettikleri yerlerdeki taşınır-taşınmaz mallarıyla ilgilidir. Bu maddede, malların arıtılacağından bahsedilmektedir. 10 maddede, “arıtılmak” kelimesi açıklanırken, bunun bir müsadere, zorla alım-satım gibi mallar üzerinde mülkiyet hakkını kısıtlayacak nitelikte bir önlem olmayacağı belirtilmiştir. Sözleşmedeki “arıtma” işleminden kastedilen, mallara değer biçilmesidir ve bu değerın altın para karşılığında olacağı da açıklanmaktadır. Yine 10. maddede, Yunanistan'daki vakıf mallarının ve bunlardan doğan hak ve çıkarların ve Türkiye'deki Rumların benzer tesislerinin arıtımına girilirken, bir sonraki maddede kurulması öngörülen Karma Komisyon'un, bu tesislerin ve bunlarla ilgili bulunan özel kişilerin haklarını ve çıkarlarını bütünüyle korumak amacıyla, daha önce yapılmış antlaşmalardan esinleneceği belirtilmiştir.²⁴ Bu arada cami, tekke, medrese, kilise, manastır, okul, hastane, dernek, birlik gibi tüzel kişiler ve başka kurumların, personellerini de kapsamak üzere, kendi topluluklarının taşınır mallarını serbestçe götürüp, taşıttırabilecekleri de kabul edilmişti.²⁵

Protokolde adı geçen Muhtelit (Karma) Komisyon, anlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, bir ay içinde mübadeleye nezaret etmek, onu kolaylaştırmak ve mübadillerin menkul ve gayrimenkul mallarını tasfiye etmek görevi ile donatılmıştı. Komisyonda 4 Türk, 4 Yunan ve 3 tarafsız üye bulunacaktı. Tarafsız üyeler, I. Dünya Savaşı'na katılmamış devlet vatandaşlarından, Milletler Cemiyeti Meclisi tarafından seçilecek ve komisyon başkanlığı bu üyeler tarafından nöbetleşe yerine getirilecekti. Sözleşmenin 12. maddesine göre komisyon, anlaşmanın uygulanmasının gerekli kılacağı tüm tedbirleri almaya ve karar vermeye yetkiliydi. Kararlar, oy çokluğu esasına göre alınacaktı.²⁶

²³ İsmail Soysal, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt, (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 191.

²⁴ Aynı yerde, s. 179-181.

²⁵ Kemal Arı, *Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995, s. 19.

²⁶ Nihat Erim, “Milletlerarası Daimî Adalet Divanı ve Türkiye, Muhtelit Mübadele Komisyonunu Yetkisi Hakkında”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 3-4, Ankara 1951, s. 44-45.

İBRAHİM OĞUZ

Lozan kapsamında imzalanan 30 Ocak 1923 tarihli Mübadele Sözleşmesi ile Yunanistan'dan ayrılacak olan mübadillerin yanlarında götürebileceği ya da terk edeceği mallar ve vakıfların tasfiyesi ile ilgili kurallar belirlenmişti.²⁷ Karma Komisyonun en önemli yükümlülükleri, taşınabilir ve taşınmaz malların tasdik edilmesi, tasdik yöntemlerinin belirlenmesi idi. Bunun için komisyon tarafından üç alt komisyon oluşturuldu. Birinci alt-komisyon mübadele yöntemlerini, ikincisi göçmen mallarının tasfiyesiyle ilgili temel ilkeleri belirleyecek, üçüncü alt-komisyon ise her iki ülkede yasamayı, anlaşma ile uyumlu hale getirmek için alınacak önlemlerle ilgili çalışacaktı.²⁸

Vakıfların ve malların tasfiyesi ile ilgili kabul edilen kurallardan birisi, mallara ait tasarruf belgelerinin beyan edilmesiydi ki bunların içinde, vakfiyeler ve vakıf senetleri de bulunmaktaydı. Alınan bir diğer karar da taşınır veya taşınmaz malların tasfiyesi ile ilgili Karma Komisyonun, malların değerinin belirlenmesinde tam yetkili olmasıdır.

Lozan'da kabul edilen mübadele, çok önemli problemleri de beraberinde getirmiştir. Bu problemlerden birisi mübadillerin menkul ve gayrimenkul malları, bunların taşınması veya tasfiyesidir. Bu durumun içine, mübadeleye tabi yerlerde bulunan vakıflarda dâhildir. Mübadele konusundaki problemleri halletmek amacıyla kurulmuş olan Karma Komisyon, öncelikle mübadillerin mal ve mülklerinin tasfiye işleri ile ilgilenmeye ve benzeri konularda ilgili hükümetlerle çalışmaya yoğunlaşması gerekirken, tüm zaman ve enerjisini “établi (yerleşik)” konusunun çözümüne adanmış, böylece esas niteliğini ve görevini aksatmıştır. Çalışmaya başlayan komisyon, malların tasfiyesi ile ilgili olarak, öncelikle ev değerlerinin belirlenmesi için uğraşmış, daha sonra ise diğer taşınmaz malların değer belirlenmesine geçmiştir.²⁹ Fakat değer belirlenmesi yapılırken mal bildirim beyannamelerinin sağlıklı doldurulmaması, bunlar olmadan göç işleminin başlaması, başka problemleri de yanında getirmiştir. Bir kısım mübadiller, kendilerine yapılan baskı ve bir an önce Yunanistan'ı terk etme düşüncesiyle mal beyannamesi vermeden veya vermeden ülkeden ayrılmış, bir kısım göçmenler ise mal bildiriminde, malına olan tasarrufunu gösterecek nitelik taşımayan ve

²⁷ Ercan Çelebi, “Mübadillerin Yunanistan'daki Mal Kayıtları ve Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: V, Sayı: 12, İzmir 2006, s. 41-42.

²⁸ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 265.

²⁹ Çelebi, *a.g.m.*, s. 41-42.

MİDİLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

ihtilafı olabilecek veya tasarrufun varlığını göstermesine rağmen tasarrufun niteliğini belirlemeye yetmeyecek vakıfname, ilam, temessüt, zaim, terhinat ve sipahi senetleri, ferman gibi belgelerle yola koyulmuşlardır. Bu durum, göçmenler ülkeye giriş yaptıklarında, mal varlıklarını belirlemeyi zorlaştırmış veya imkânsız kılmıştır.³⁰

Lozan'daki toplantılardan bir diğeri, 19 Mayıs 1923 tarihinde, Ouchy Sarayı'nda yapılan toplantıdır. Toplantıda antlaşma tasarısı üzerinde yapılan tartışmalarda, Türk heyeti komiteye bir not göndererek, azınlık vakıfları konusundaki görüşlerini ve bu konuda yapılan çalışmalara olan itirazlarını bildirmiş, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı da karşı itirazlarını ayrı bir notla komiteye iletmıştır.³¹ Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı temsilcisi, vakıflar konusunda yeni bir takım kararlar almanın gereksizliğinden bahsederek, ülkesindeki Müslüman azınlıklarla ilgili vakıfların ve haklarının sadece bu antlaşma ile değil, aynı zamanda devlet anayasası ve kanun gücünde özel kararnamelerle korunmakta olduğunu belirtmiştir.³²

Yunan temsilcisi Venizelos ise bu duruma itirazda bulunarak, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı temsilcileri ve hukuk danışmanlarının, Müslüman vakıfların bağlı olduğu rejimi bilmediklerini belirtmiş ve Müslüman vakıfların, batıdaki dinsel taşınmazlar (emlak) ile birbirine benzemediğini söylemiştir. Venizelos'a göre, Müslüman vakıfların bağlı olduğu rejim oldukça karmaşıktır ve ancak bir uzman yardımıyla konu anlaşılabilir. Bu görüş, İsmet Paşa tarafından da doğru bulunmuştur.³³

Nihayet bu tartışmaların ardından, 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan antlaşması imzalanmıştır. Antlaşmanın 37-44. maddeleri, Türkiye'de yaşayan gayrimüslim azınlığın haklarından bahseder. 42. Maddede;

“...Türkiye Hükümeti söz konusu azınlıkların kiliseleri, havraları, mezarlıkları ve öteki dinsel kurumlarına her türlü koruyuculuğu göstermeyi yükümlenir. Bugün bu azınlıkların Türkiye'de bulunan vakıflarına ve dinsel ve yardım kurumlarına her türlü kolaylığı gösterecek ve izinleri verecek ve dinsel ve yardım kurumları

³⁰ Arı, a.g.e., s. 75-76.

³¹ Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar - Belgeler, Takım: 2, Cilt: I, Kitap: 1, s. 128-129.

³² Aynı yerde, s. 116-117.

³³ Aynı yerde, s. 117-118.

İBRAHİM OĞUZ

kurulması için benzeri ve öteki kurumlara sağlanmış olan gerekli kolaylıklardan hiçbirini esirgemeyecektir.”³⁴

denilmektedir. Buna karşılık 45. maddede “*İşbu kesim hükümleri ile Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıkları için tanınan haklar, Yunanistan tarafından da kendi topraklarında bulunan Müslüman azınlığa tanınmıştır*”³⁵ denilerek, Yunanistan'da bulunan Türk vakıfları ve dinsel kurumları da güvence altına alınmıştır. Bu antlaşma ile birlikte, aynı zamanda “Yunan Sevr'i” diye bahsedilen antlaşma da Lozan Antlaşması'nın himayesinde devreye girmiştir.

I.1. Lozan Sonrası Tasfiye Süreci

Lozan Antlaşması ve mübadele konusunda yapılan protokol'ün imzalanmasının ardından, karşılaşılan problemlerden birisi de yukarıda bahsettiğimiz “*établi*” konusu olmuştur. Bu konuda yapılan görüşmelerin bir netice vermemesi üzerine Karma Komisyon, 1925 yılında Milletler Cemiyeti'nin Daimî Uluslararası Adalet Divanı'ndan görüş istedi.³⁶ Ardından hem Yunan hem de Türk hükümetleri, özellikle de Türkiye ve Yunanistan'daki malların tasfiyesi için doğrudan müzakerelere giriştiler. Bu müzakerelerin sonucunda, 1 Aralık 1926'da Atina Anlaşması imzalandı ve 6 Mart 1927'de yürürlüğe girdi. Bu sözleşme ile her iki hükümet, iade kabil olmayan hallerde malların ve zararların mukabilini nakden ödemeyi taahhüt etmişlerdi.³⁷ Aynı zamanda terk edilmiş malların Türk ve Yunan devletlerinin mülkiyetine verilmesi şartı kabul edildi.³⁸ Sözleşmenin 14. maddesinde, daha önce kurulan Muhtelit Komisyon'un, bu sözleşmenin uygulanmasına memur olduğu bildirilmekteydi. Sözleşmeye bağlı olan lâhikada ise malların kıymetinin ne surette takdir edileceği tayin ve tespit ediliyordu.³⁹

10 Haziran 1930 tarihinde imzalanan Ankara Protokolü ise Lozan Antlaşmasının uygulanmasından dolayı oluşan problemleri halletmek amacıyla, Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanmıştır. Bu anlaşmayla mübadele sorununun kesin olarak takas ve tasfiye esasları

³⁴ Soysal, *a.g.e.*, s. 97.

³⁵ Aynı yerde, s. 98.

³⁶ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 195.

³⁷ Erim, *a.g.m.*, s. 46-47.

³⁸ Yıldırım, *a.g.e.*, s. 196.

³⁹ Erim, *a.g.m.*, s. 46-47.

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

karalaştırılmıştır.⁴⁰ Protokolün 1. ve 2. maddesiyle Türkiye ve Yunanistan'daki, terk edilmiş bütün menkul ve gayrimenkullerin mülkiyet hakları, bu iki devlet hükümetine teslim edilmiştir. Bu anlaşma, Lozan'dan arda kalan önemli bir uyuşmazlığı çözmüş ve mübadele konusundaki sorunlar halledilmiştir.⁴¹ Bunun ardından hükümetler göçmenlere, mallarının onaylanmış değerlerinin kısmî tazminatı için tahvil çıkarmış fakat hem Türkiye'de hem de Yunanistan'da göçmenlerle ilgili yapılan araştırmalarda, bırakılan mallar karşılığında para ödemesine hiç rastlanılmamış, tahvillerin tamamı mübadillerin ellerinde kalmıştır.⁴² Sorunun çözümü için kurulan Karma Komisyon, 19 Ekim 1934 tarihinde görevini tamamlamış sayılarak ortadan kaldırılmıştır.⁴³

II. Midilli Vakıflarının Tasfiyesi

30 Ocak 1923 tarihinde Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” gereğince Atina'da bulunan Karma Komisyon, kendisine bağlı tali komisyonlar aracılığıyla, Yunanistan'da mübadele kapsamına giren tüm yerleşim birimlerinden Müslümanlara ait resmî kayıtları toplayarak incelemiş ve Yunanistan'daki Müslümanlara ait malların ve vakıfların tasfiyesinde bu belgeleri esas almıştır. Toplanan bu belgeler bir arşiv niteliğindedir. Bu arşivde Midilli ve diğer adaların yanı sıra Yunanistan ana karasındaki yerleşimlerden mübadeleye tabi olanlara ait kayıtlar da bulunmaktadır. Yunanistan'da mübadeleye tabi Müslüman cemaatlerin hayrat, evkaf, eytam, okullar, şer'i mahkemeler ve müftülük işlemleriyle, bazı yerlerin Müslüman nüfusuna ve diğer konulara ait belge ve defterler, kurulan tali komisyonlara teslim edilmiştir. Bu belgelerde gerekli incelemeler yapılmasının ardından, tümü Selanik'e gönderilmiş, İstanbul'a getirilerek, Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul Temsilciliği'ne teslim edilmiştir.⁴⁴ Belgelerin burada doğal şartlar ve bakımsızlıktan bir hayli zarar görmesine, tam olarak tasniflerinin yapılamamış olmasına rağmen, Yunanistan'daki tasnif edilmiş vakıflara ait verdiği bilgiler önemlidir. Bugün bu belge ve kayıtlar, Ankara'daki Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde

⁴⁰ Arı, *a.g.e.*, s. 162.

⁴¹ Aynı yerde, s. 162.

⁴² Yıldırım, *a.g.e.*, s. 272-273.

⁴³ Aynı yerde.

⁴⁴ A. Nühket Adıyeke ve Nuri Adıyeke, “Taşınabilir Kültür Varlıklarından Mübadele Sırasında Göç Eden Makedonya ve Selanik Arşivleri”, 2. *Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi*, (Ed) A. Vecdi Can ve diğerleri, Prizren 2010, s. 96.

İBRAHİM OĞUZ

bulunmaktadır^{***}. Konumuz olan Midilli Vakıfları'na ait tasfiye süreci de bu arşivlerdeki kayıtlardan oluşmaktadır.

Bu kayıtlardan birincisi, tasfiye taleplerinin olduğu, Makedonya'ya ait 1928-1929 tarihli numarasız defterdir. Orijinal ismi "Yunanistan'ın Mübadeleye Tabi Mahalleri Cemaat-i İslamiye Heyetleri Tarafından Yapılan Evkâf-ı İslamiye Tasfiye Taleplerini Bataklık, Orman, Yaylak, Kışlak Gibi Emval-i Gayri Menkuleyi Gösterir Defter" olan bu belgede, Midilli'nin yanı sıra Yunanistan'daki diğer bazı yerlere ait tasfiye talep edilen bataklık, orman, yaylak ve kışlak gibi gayrimenkuller kayıtlıdır. Defterde öncelikle gayrimenkulün cinsi, sonra kaza, karye ve mahalle olarak yeri belirtilmektedir. Bunun ardından gayrimenkulün değeri ve en son bölümde de açıklamalar kısmı bulunmaktadır. Açıklamalar kısmında gayrimenkulün durumu, hangi vakfa ait olduğu, gelirleri gibi bilgiler yer almaktadır.

Midilli'ye ait olarak defterde, altı adet gayrimenkulün adı geçmektedir. Altısı da Molova sınırları içinde görülen bu gayrimenkullerin hangi mahalle veya hangi köye ait oldukları belli değildir. Defterde, kaza adı olarak "Midilli" verilirken, karye adı olarak ise "Molova" adı verilmektedir ki Molova da Midilli Adası'nda, aynı Midilli kazası gibi bir kaza merkezidir. Sayılan gayrimenkullerden üçü mera, biri orman, biri palamutluk ve biri de mera-cevizlik olarak belirtilmektedir. Gayrimenkullerin toplam değeri 516.200 lira olarak yazılmıştır. Fakat defterde adı geçen gayrimenkullerin toplam değeri 69.000 lira olarak görülmektedir ve diğer gayrimenkuller hakkında bir bilgi yoktur. Verilen gayrimenkullerin hangi vakıflara ait olduğuna ve tam olarak nerede bulunduğu dair, defterde herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

^{***} Daha önce Vakıflar Genel Müdürlüğü İstanbul temsilciliğinde bulunan bu arşivin tam adı Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğü Arşivi (VİBMA)'dir. Bu arşiv, bugün İstanbul'dan, Ankara VGM Arşivi'ne taşınmış olmasına rağmen, henüz burada yeni bir tasnife tutulmamış ve dolayısıyla yeni tasnif numaraları verilmemiştir. Biz bu belgeleri arşiv henüz İstanbul'da iken aldığımızdan, makalede arşiv ismi ve numaralandırma olarak İstanbul tasnifi kullanılmıştır.

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

Tablo 1. Tasfiye Talepname Defterine Göre Midilli Adasında Tasfiyesi İstenen Vakıf Mülkü Gayrimenkuller⁴⁵

Gayrimenkulun Cinsi	Kaza	Mahalle	Bedeli (Lira)
Mera	Molova	-	6.000
Mera	Molova	-	20.000
Orman	Molova	-	3.000
Mera	Molova	-	10.000
Mera-Cevizlik	Molova	-	20.000
Palamutluk	Molova	-	10.000
TOPLAM			69.000

Kaynak: *VİBMA*, D. no: Numarasız. 1928-1929 Makedonya.

Vakıflar İstanbul Bölge Arşivi'nde bulunan bir diğer defter, 613 numaralı vakıf tasfiye defteridir. Girit, Sakız, Midilli, Limni Cemaat-i İslamiyesine Ait Evkaf Tasfiye Defteri adıyla geçen bu defterde, adı geçen mahallerdeki tasfiye edilecek vakıflar hakkında bilgiler bulunmaktadır. 1925 tarihinde hazırlanan ve 27 Ocak 1929 tarihinde mübadil Cemaat-i İslâmiye evkaf tasfiye taleplerini ile karşılaştırılıp, uygun olduğu kararı onaylanan belgede, Midilli ve Molova kazalarına ait 128 sayfa bulunmaktadır. Defterde vakfın cinsi ve müştemilatı, alanı, yeri, etrafında komşu olan mahaller, Türk altın lirası üzerinden tasfiye bedeli ve tasfiye sürecindeki durumu ile ilgili açıklamalar bulunmaktadır.

Tasfiye defterine göre Midilli Adası'nda tasfiyesi istenen vakıf sayısı 281 olarak görünmektedir. Bunlardan 166 adedi Midilli kazası ve köylerinde, 115'i ise Molova kazası ve köylerindedir. Adı geçen diğer yerleşim alanlarının aksine, defterde Midilli'ye ait tasfiyesi istenen vakıflar hakkında detaylı açıklamalar maalesef yer almamaktadır. Defterde, daha önce adı başka belgelerde geçmeyen, birtakım vakıflara da rastlanmaktadır.

Toplam tasfiye bedeli 311.051 liradır. Fakat bu toplam bedelin içinde, bazı vakıfların tasfiye bedelleri hanesinin boş bırakıldığı unutulmamalıdır. Tasfiyesi bedellerine bakıldığında en pahalı tasfiye

⁴⁵ *Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğü Arşivi (VİBMA)*, No: Numarasız, Yunanistan'ın Mübadeleye Tabi Mahalleri Cemaat-i İslamiye Heyetleri Tarafından Yapılan Evkâf-ı İslamiye Tasfiye Taleplerini Bataklık, Orman, Yaylak, Kışlak Gibi Emvâl-i Gayrimenkûleyi Gösterir Defter, 1928-1929 Makedonya.

İBRAHİM OĞUZ

bedelinin 15.000 lira ile Midilli Kasabası, Poyraz İskelesi mevkiindeki Büyük Mezarlık olduğu görülmektedir. En düşük tasfiye bedeli ise çeşitli karyelerdeki 10 liralık alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 2. Evkaf Tasfiye Defterine Göre Midilli’de Tasfiyesi İstenen Vakıflar

Vakfın Cinsi ve Ekleri	Kaza	Mahal veya Mevkisi	Alanı	Tasfiye Bedeli (Türk Altın Lirası)	Tasfiye Sürecindeki Durumu/ Açıklamalar
Yıkık Muvakkithâne ve Arsa	Midilli	Yassıyol	60 m ²	800	Midilli Belediyesi Tarafından Yıkılmıştır
Mezarlık	Midilli	Yassıyol	8.000 m ²	8.000	
Mezarlık	Midilli	Yassıyol	3.500 m ²	2.500	
Hacı Kadızâde Mezarlığı	Midilli	Yassıyol	100 m ²	100	
Mezarlık	Midilli	Yassıyol	100 m ²	120	
Kız Mektebi	Midilli	Turunçlu	750 m ²	3.500	
Beş Kardeşler Mezarlığı	Midilli	Aziziye Mahallesi	50 m ²	50	
Şehit Baba Türbesi ve Arsası	Midilli	Bâlızâde Mahallesi	400 m ²	500	
Mezarlık	Midilli	Poyraz İskelesi	4.000 m ²	4.000	
Yalı Camii	Midilli	Poyraz İskelesi	120 m ²	2.000	
Büyük Mezarlık	Midilli	Poyraz İskelesi	20.000 m ²	15.000	
Mezarlık	Midilli	Paşa Çeşmesi	12.000 m ²	10.000	
Ashâb Türbesi ve Türdedarhânesi	Midilli	Kuş Meydanı	700 m ²	1.000	
Garibler Mezarlığı	Midilli	Kale Yakınında	1.000 m ²	500	
Mezarlık	Midilli	Kız Mektebi Karşısında	3.000 m ²	3.000	
Kâtiboğlu Mezarlığı	Midilli	Kuş Meydanı	1.000 m ²	1.000	
Namazgâh	Midilli	Kuş Meydanı	800 m ²	600	
Cemaat-i İslâmiye Dairesi	Midilli	Hüdâverdi Mahallesi	200 m ²	1.500	
Erkek Mektebi	Midilli	Hüdâverdi Mahallesi	750 m ²	5.000	
Ümmü Gülsüm	Midilli	Midilli	80 m ²	1.500	

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

Camisi Altında İki Dükkan		Çarşısı			
Şerif Hazretleri Türbesi ve Mezarlık	Midilli	Kasaba Civarında	8.000 m ²	2.000	(Bu vakıf ve alttaki Türbedârhâne ayrı yazılmış olsa da bedel ve alan olarak beraber anılmaktadır)
Türbedârhânesi	Midilli	Kasaba Civarında	8.000 m ²	2.000	
Mescidi Şerif Odaları ve Kabristan	Midilli	Bâlizâde Mahallesi	1.000 m ²	1.500	
Sarı (Sarıca) Baba Türbesi ve Odaları	Midilli	Sarı Baba	2.000 m ²	1.500	
Kale Camii	Midilli	Kal'a-i Bâlâ	250 m ²	1.500	
Duvarla Muhât Mahmud Paşa Camii Mahali	Midilli	Kal'a-i Bâlâ	400 m ²	100	
Medrese Binası	Midilli	Kal'a-i Bâlâ	800 m ²	1.000	
Mekteb Binası	Midilli	Kal'a-i Bâlâ	200 m ²	100	
Camii Yeri	Midilli	Aşağı Kale	100 m ²	50	
Arap Çeşmesi ve Suyu	Midilli	Çınarlı Mahallesi	2 Masura ⁴⁶	-	
Esad Bey Vârislerine Ait Bahçeye Mukâbil Çeşme	Midilli	Aziziye Mahallesi	-	-	
Kadirî Dergâhı ve Tarla	Midilli	Kuş Meydanı	15 Dönüm	3.000	
Kahve ve Tevâbi' Bahçe, Arsa, Tarla ve Mescid	Midilli	Sarıca Karyesi	10 Dönüm	3.000	
Mekteb ve Altında İki Mağaza	Midilli	Sarıca	160 m ²	500	
Camii ve Avlu	Midilli	Sarıca	2 Dönüm	1.500	
Mezarlık Derununda Servi ve Zeytin Ağaçları	Midilli	Sarıca	5 dönüm	400	
Köroğlu Çeşmesi ve Yolu ve Binası	Midilli	Sarıca	2 Masura	-	
Lice Çeşmesi,	Midilli	Sarıca	4 Masura	-	

⁴⁶ Masura veya Masra, Osmanlı Döneminde kullanılan bir akarsu ölçü birimidir. 30 Dirhem ağırlığında bir kurşun kürenin geçebileceği delikten akan su miktarına denir. Bkz: Mehmet Zeki Pakalın, *a.g.e.*, C. II, s. 414; *Büyük Lûgat ve Ansiklopedi*, VIII. Cilt, s. 444.

İBRAHİM OĞUZ

Yolu, Binası					
Yassıyol Çeşmesi Yolu, Binası	Midilli	Sarlıca	2 Masura		
Kato Tritos (Katartöz) Cami-i Şerifi	Midilli	Kato Tritos (Katartöz) Karyesi	120 m ²	800	
Kato Tritos Mektebi ve Altındaki Mağaza	Midilli	Kato Tritos	16 m ²	200	
Kato Tritos Mezarlığı	Midilli	Kato Tritos	3 Dönüm	400	İçerisinde Servi ve Kavak Ağaçları Vardır
Kato Tritos Çeşmesi, Meydanlık ve Su Yolları	Midilli	Kato Tritos	36 m ²		
Mescid Yeri	Midilli	Kato Tritos Dip İskelesi Mevkii	25 m ²	25	
Arsa	Midilli	Kato Tritos Dip İskelesi	75 m ²	100	
Lizgor Camii	Midilli	Lizgor Karyesi	130 m ²	700	
Lizgor Mektebi	Midilli	Lizgor	54 m ²	300	
Lizgor Çeşmesi	Midilli	Lizgor	4 Masura	-	
Lizgor Mezarlığı	Midilli	Lizgor	8 Dönüm	300	
Lizgor Mezarlığı	Midilli	Lizgor	1 Dönüm	50	
Agripa Camii ve Avlusu	Midilli	Agripa (Ağriye) Karyesi	225 m ²	500	
Agripa Mektebi	Midilli	Agripa	64 m ²	100	
Mezarlık	Midilli	Agripa	1,5 Dönüm	100	
Mezarlık	Midilli	Agripa	7 Dönüm	150	
Vassilika (Vasleçot) Camii	Midilli	Vassilika (Vasleçot) Karyesi	130 m ²	700	
Vassilika Mektebi	Midilli	Vassilika	40 m ²	200	
Vassilika Çeşmesi	Midilli	Vassilika	3 Masura	-	
Vassilika Camii Çeşmesi	Midilli	Vassilika	-	-	
Vassilika Mezarlığı	Midilli	Vassilika	8 Dönüm	300	
Kaplıca ve Mera	Midilli	Polihnit Civarı	30 Dönüm	700	
Lice Çeşmesi	Midilli	Lice Civarı	-	-	
Polihnit Camii ve Avlusu	Midilli	Polihnit Kasabası	225 m ²	500	

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

Polihnit Mescidi	Midilli	Polihnit	42 m ²	200	
Polihnit Mektebi	Midilli	Polihnit	56 m ²	100	
Polihnit Mezarlığı	Midilli	Polihnit	3 Dönüm	300	
Mescid Karşısında Çeşme	Midilli	Polihnit	-	-	
Day Mahallesi'ndeki Çeşme	Midilli	Polihnit	-	-	
Polihnit Mezarlığı	Midilli	Polihnit	10 Dönüm	100	
Mesagros Cami-i Şerifi	Midilli	Mesagros Karyesi	204 m ²	2.500	
Cami Bitişğinde Kabristan	Midilli	Mesagros	1 Dönüm	50	
Şadırvan ve Su	Midilli	Mesagros	15 Masura	-	
Mezarlık	Midilli	Mesagros	10 Dönüm	150	İçerisinde Servi ve Zeytin Ağaçları Vardır
Skopelos Cami-i Şerifi ve Şadırvan ve 'Atık Mekteb	Midilli	Skopelos (Uskuplo) Karyesi	700 m ²	5.250	
Müştemilatıyla Birlikte Erkek Mektebi	Midilli	Skopelos	800 m ²	2.500	
Kız Mektebi	Midilli	Skopelos	60 m ²	300	
Uskublo Mezarlığı	Midilli	Skopelos	15 Dönüm	1.000	İçerisinde Servi Ağaçları Vardır
Çarşı Çeşmesi İle İslam ve Hristiyan Mahallesi'nde Sekiz Adet Çeşme	Midilli	Skopelos Karyesi	-	-	
Üç Adet Eşmeri Çemeleri	Midilli	Skopelos	-	-	
Mekteb	Midilli	Preme (Pereme) Karyesi	30 m ²	500	
Cami-i Şerif ve Çeşme	Midilli	Preme	120 m ²	1.000	
Büyük Çeşme Şadırvan ve Üç Adet Çeşme	Midilli	Preme	-	-	
Sabuni Mezarlığı	Midilli	Sabuni Karyesi	3 Dönüm	50	
Cami Yeri	Midilli	Sabuni	40 m ²	200	
Ayani'de Cami Yeri ve Kabristan	Midilli	Ayani	80 m ²	150	
Mekteb Yeri	Midilli	Ayani	40 m ²	50	

İBRAHİM OĞUZ

Mezarlık	Midilli	Ayani	6 Dönüm	300	İçinde Servi, İncir ve Zeytin Ağaçları Vardır
Şadırvan ve Su	Midilli	Ayani	50 Masura		
İppios (İpyoz) Mektebi	Midilli	İppios (İpyoz) Karyesi	60 m ²	300	
İppios Camii	Midilli	İppios	216 m ²	800	
İppios Mescidi ve Avlusu	Midilli	İppios	150 m ²	600	
Aşağı Mezarlık	Midilli	İppios	5 Dönüm	300	
Yukarı Mezarlık	Midilli	İppios	2 Dönüm	80	
Cami	Midilli	İppios	1 Dönüm	50	
Bitişigindeki Mezarlık					
Mekteb Önündeki Mezarlık	Midilli	İppios	Yarım Dönüm	10	
Cami Vakıf Arsası	Midilli	İppios	10 Dönüm	300	
Yukarı Cami Çeşmesi	Midilli	İppios	-	-	
Yeni Çeşme	Midilli	İppios	-	-	
Çoban Çeşmesi	Midilli	İppios	-	-	
Aşağı Cami Çeşmesi	Midilli	İppios	-	-	
Su	Midilli	İppios	-	-	
Su Yolları	Midilli	İppios	-	-	
Kelimye Mezarlığı	Midilli	Kelimye Karyesi	2 Dönüm	100	İçinde Servi Ağaçları Vardır
Kelimye Mezarlığı	Midilli	Kelimye	2 Dönüm	100	“
Kelimye Mezarlığı	Midilli	Kelimye	2 Dönüm	100	“
İki Kabristan	Midilli	Kelimye	2 Dönüm	100	Günümüzde Harman Yeri
Kelimye Cami-i Şerifi	Midilli	Kelimye	120 m ²	600	
Mekteb	Midilli	Kelimye	48 m ²	200	
Kelimye Çeşmesi	Midilli	Kelimye	-	-	
Ahtande Kabristanı	Midilli	Ahtande Karyesi	1 Dönüm	50	
Cami Yeri	Midilli	Ahtande	¼ Dönüm	10	
Kapye Camisi ve Avlusu	Midilli	Kapye Karyesi	350 m ²	2.500	
Kapye Mektebi	Midilli	Kapye	60 m ²	450	
Cami Yanında Kapye Mezarlığı	Midilli	Kapye	5 Dönüm	50	
Ön Mezarlık	Midilli	Kapye	3 Dönüm	300	
Kapye Cami Çeşmesi	Midilli	Kapye	-	-	
Arka Mezarlık	Midilli	Kapye	3 Dönüm	350	

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

Masura 40	Midilli	Kapye	-	-	
Göle Camisi	Midilli	Göle Karyesi	150 m ²	1.200	
Göle Mektebi	Midilli	Göle	35 m ²	450	
Göle Mezarlığı	Midilli	Göle	4 Dönüm	400	İçinde Birçok Çam Ağacı Vardır
Göle Camii Avlusu	Midilli	Göle	3 Dönüm	300	
Çınaraltı Çeşmesi	Midilli	Göle	-	-	
Mescid	Midilli	Göle	56 m ²	150	
Aşağı Mezarlık	Midilli	Göle	1 Dönüm	50	
Hamam Çeşmesi	Midilli	Göle	-	-	
Cami Yakınındaki Çeşme	Midilli	Göle	-	-	
Konak Çeşmesi	Midilli	Göle	-	-	
Masura 30	Midilli	Göle	-	-	
Masura 20	Midilli	Göle	-	-	
Balçık Camisi	Midilli	Balçık Karyesi	120 m ²	3.000	
Balçık Mektebi	Midilli	Balçık	64 Arşın	700	
Balçık Çeşmesi Bir Masura Suyu ve Su Yolları	Midilli	Balçık	-	-	
Balçık Mezarlığı Dâhilinde Zeytinlik	Midilli	Balçık	6 Dönüm 3 Mudd ⁴⁷	180	(Bu ve alttaki Zeytinlik ayrı yazılmış olsa da bedel ve alan olarak beraber anılmaktadır)
Balçık Mezarlığı Dâhilinde Zeytinlik	Midilli	Balçık	6 Dönüm 3 Mudd	180	
Mezarlık Yakınında Zeytinlik	Midilli	Balçık	4 Dönüm 2 Mudd	120	
Cami ve Avlusu	Midilli	Mestegna Karyesi	1,5 Dönüm	300	
Cami	Midilli	Kokmidos (Kokmida) Karyesi	100 m ²	600	
Mekteb	Midilli	Kokmidos	40 m ²	50	

⁴⁷ Mudd, İslâmî bir hacim ölçüsü birimidir. Mısır, Suriye, Filistin, Mağrib, Irak, İran ve Anadolu'da değişik ölçüler halinde kullanılmıştır. Osmanlı'da ise tahıl ölçüsü olarak kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1 mudd, 20 kileye yani buğdayda 513,12 kg., arpada 445 kg.'a veya 666,4 litrelik bir hacim ölçüsüne eşitti. Mudd için bkz: Walther Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, (Çev.) Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2, İstanbul 1990, s. 56-58.

İBRAHİM OĞUZ

Çeşme ve Çamaşılık	Midilli	Kokmidos	-	-	
Cami Mezarlığı	Midilli	Kokmidos	2 Dönüm	50	İçinde Servi Ağaçları Vardır
Mekteb Yakınında Mezarlık	Midilli	Kokmidos	2 Dönüm	230	“
Su	Midilli	Kokmidos	-	-	
Harap Çeşme	Midilli	Kokmidos	-	-	
Lutra Camisi ve Avlusu	Midilli	Lutra Karyesi	48 m ²	300	
Cami Bitişğinde Bahçe	Midilli	Lutra	2 Dönüm	100	
Lutra Mektebi ve Altında Mağaza	Midilli	Lutra	9 m ²	70	
İmamin İkametine Mahsus Hane	Midilli	Lutra	48 m ²	60	
Köy Dahilindeki Çeşme ve Binası	Midilli	Lutra	20 Masura	-	
Harab Şosesi Üzerindeki Çeşme	Midilli	Lutra	-	-	
Komi Cami-i Şerifi	Midilli	Komi Karyesi	1 Dönüm	600	
Komi Mektebi ve Mağaza	Midilli	Komi	¼ Dönüm	200	
Komi Mezarlığı	Midilli	Komi	3 Dönüm	200	İçinde Zeytin, Servi ve Çam Ağaçları Vardır
Eski Mekteb ve Hane	Midilli	Komi	½ Dönüm	100	
Yukarı Mezarlık	Midilli	Komi	½ Dönüm	25	
Çarşı Çeşmesi ve İki Masura Sulu Çeşme Binası ve su Yolları	Midilli	Komi	-	-	
Tapa Çeşmesi ve İki Masura Sulu Çeşme Binası ve Su Yolları	Midilli	Komi	-	-	
Orta Çeşme İki Masura Sulu Binası ve Yolu	Midilli	Komi	-	-	
Aşağı Çeşme İki Masura Sulu Çeşme Binası ve Yolları	Midilli	Komi	-	-	
Kahve Sokağında İki	Midilli	Komi	-	-	

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

Masura Sulu Çeşme Binası ve Yolları					
Mezarlık	Midilli	Pigi Karyesi	¼ Dönüm	10	
Cami Yeri	Midilli	Pigi	¼ Dönüm	30	
Mekteb Yeri	Midilli	Pigi	½ Dönüm	20	
Çınarlı Cami-i Şerifi	Midilli	Çınarlı Mahallesi	-	4.000	Mezkûr Çınarlı Vakfı Evlâdına Ait Olup İşbu Beynamede Evlâd-ı Muma İleyhânın İsimleri Mezkûrdur
Medrese	Midilli	Çınarlı Mahallesi	-	4.000	Mezkûr Çınarlı Vakfı Evlâdına Ait Olup İşbu Beynamede Evlâd-ı Muma İleyhânın İsimleri Mezkûrdur
Çınarlı Mezarlığı	Midilli	Çınarlı Mahallesi	-	4.000	Bu ve üstteki diğer iki Çınarlı Vakfı ayrı yazılmış olsalar da belgede bedel olarak ortak görünmektedirler
Mescid	Midilli	Preme Karyesi	-	500	Ümmühani Hatun evlâdiyet vakfının olup işbu beynamede isimleri mezkûrdur
Medrese	Molova	Çarşı İçinde	-	400	Günümüzde Belediye Binası
Türbe Binası	Molova	Molova İskelesi	-	50	
Mezarlık-Palyo Kastro	Molova	Molova İskelesi	30 Dönüm	1.000	
Palyo Kastro Kabristanı	Molova	Molova İskelesi	30 Dönüm	500	
Kabristan	Molova	Molova İskelesi Yolu Üzeri	2 Dönüm	150	
Garibler Mezarlığı	Molova	Molova Kumsalı	3 Dönüm	150	
Garibler Mezarlığı	Molova	Molova Kumsalı	3 Dönüm	100	
Yassı Selvi	Molova	Kale	40 Dönüm	1.000	

İBRAHİM OĞUZ

Mezarlığı		Bitişğinde			
Yassı Selvi Aşağı Kabristan	Molova	Kale Civarında	30 Dönüm	1.000	
Medrese Arsası	Molova	Kalaycı Camisi Bitişiği	-	50	
Cemaat-ı İslamiye Dairesi	Molova	Hasan Reis Camisi Bitişiği	-	500	
Kabristan	Molova	Molova Telgrafhanesi Bitişğinde	5 Dönüm	180	
Mezarlık	Molova	Molova İskelesi	30 Dönüm	1.200	
Mescid Binası	Molova	İskamiye Karyesi İskelesi	-		
Cami-i Şerif	Molova	Anamotya Karyesi	185 m ²	5.000	
Mekteb	Molova	Anamotya Karyesi	85 m ²	500	
Kabristan	Molova	Anamotya Karyesi	3 Dönüm	600	
Kabristan	Molova	Anamotya Karyesi	3 Dönüm	600	
Cami ve Mekteb	Molova	Halka Karyesi	45 m ²	650	
Kabristan	Molova	Halka	3 Dönüm	300	İskamiye Yolunda
Küçük Kabristan	Molova	Halka	2 Dönüm	50	İskamiye Yolunda
Cami	Molova	Arina (Erinya) Karyesi	25 m ²	500	
Mekteb	Molova	Arina	15 m ²	250	
Kabristan	Molova	Arina	4 Dönüm	200	
Cami	Molova	Ağra Karyesi	120 m ²	5.000	
Mekteb	Molova	Ağra	-	1.000	2 Adet Erkek ve Kız Mektebi
Şadırvan	Molova	Ağra	-	1.000	
Cami Avlusu Kabristanı	Molova	Ağra	3 Dönüm	1.500	
Hamam Önü Kabristanı	Molova	Ağra	2 Dönüm	1.000	
Tekke Kabristanı	Molova	Ağra	2 Dönüm	1.000	
Amu Kabristanı	Molova	Ağra	2 Dönüm	1.000	
Kosraki Kabristanı	Molova	Ağra	8 Dönüm	4.000	
Tarlacık Mezarlığı	Molova	Ağra	12 Dönüm	2.000	

MİDİLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

Lumeksi Mezarlığı Kabristan	Molova	Aktoronda (Eftaronde) Karyesi	4 Dönüm	300	
Cami Yanı Kabristanı	Molova	Aktoronda	12 Dönüm	1.500	İçerisinde 75 Selvi, Meşe ve Çam Ağacı Vardır
Karye Civarı Kabristanı	Molova	Aktoronda	4 Dönüm	200	
Mekteb	Molova	Aktoronda	-	1.000	
Cami	Molova	Aktoronda	-	5.000	
Çeşmeler	Molova	Aktoronda	-	-	5 Adet
Aşağı Kabristan	Molova	Falya Karyesi	12 Dönüm	1.000	
Yukarı Kabristan	Molova	Falya	3 Dönüm	150	
Cami	Molova	Falya	95 m ²	4.000	
Mekteb	Molova	Falya	80 m ²	1.000	
Vafyo Camisi	Molova	Vafyo Karyesi	85 m ²	500	
Vafyo Mescidi	Molova	Vafyo	45 m ²	300	
Vafyo Mektebi	Molova	Vafyo	35 m ²	100	
Kabristan	Molova	Vafyo	-	200	
Cami	Molova	Petra Karyesi	-	3.000	
Mekteb	Molova	Petra Karyesi	-	1.500	
Kabristan	Molova	Petra Karyesi Kumsalında	-	500	Günümüzde Tarla
Kabristan	Molova	Petra Karyesi Kumsalında	-	100	
Petracık Camisi	Molova	Petracık Karyesi	35 m ²	500	
Petracık Mektebi	Molova	Petracık Karyesi	25 m ²	200	
Petracık Kabristanı	Molova	Petracık Karyesi	4 Dönüm	200	
Ligado (Likae) Camisi	Molova	Ligado (Likade) Karyesi	30 m ²	300	
Ligado Mektebi	Molova	Ligado	20 m ²	200	
Ligado Kabristanı	Molova	Ligado	2 Dönüm	100	
Parakila Metebi ve Bahçesi	Molova	Parakila aryesi	4 Dönüm	3.000	
Parakila Viranköy Kabristanı	Molova	Parakila	15 Dönüm	1.500	
Parakila	Molov	Parakila	5 Dönüm	200	

İBRAHİM OĞUZ

Viranköy Kabristanı					
Parakila Viranköy Kabristanı	Molova	Parakila	1 Dönüm	100	
Parakila Köyiçi Camisi	Molova	Parakila	130 m ²	6.000	
Viranköy Camisi	Molova	Parakila	120 m ²	3.500	
Kabristan	Molova	Hidre Karyesi	4 Dönüm	200	
Kabristan	Molova	Hidre	2 Dönüm	100	Kurdalan Mehmed Mezarlığı
Kabristan	Molova	Hidre	1 Dönüm	50	Cami Yanı Kabristanı
Hidre Camisi	Molova	Hidre	85 m ²	1.000	
Hidre Mektebi	Molova	Hidre	60 m ²	1.000	
Hidre Aşağı Mahalle Çeşmesi	Molova	Hidre	-	-	
Kabristan	Molova	Mesatopi Karyesi	8 Dönüm	1.000	İçerisinde Büyük-Küçük 63 Servi 3 Palamut Ağacı Vardır
Mekteb Cami	Molova	Mesatopi	80 m ²	350	
Kabristan	Molova	Mesatopi	90 m ²	2.500	
Kabristan	Molova	İşlemtopu Karyesi	4 Dönüm	100	
Kabristan Cami	Molova	İşlemtopu	2 Dönüm	60	Köy Dâhilinde
Mescid	Molova	İşlemtopu	90 m ²	3.000	Orta Mahallede
Mekteb	Molova	İşlemtopu	85 m ²	1.000	Orta Mahallede
Mekteb	Molova	İşlemtopu	-	600	Orta Mahallede
Mekteb Türbe	Molova	İşlemtopu	-	250	Orta Mahallede
Cami	Molova	İşlemtopu	-	300	Cami Avlusunda
Cami	Molova	İskamye Karyesi	135 m ²	5.000	
Mekteb ve Dâhilinde Oda ve Mağaza	Molova	İskamye	160 m ²	2.500	
Kabristan	Molova	İskamye	1 Dönüm	50	Hacı Hasan Kabristanı
Kabristan	Molova	İskamye	4 Dönüm	500	Kasaphane Mahallesi Kabristanı Gübrelik
Kabristan	Molova	İskamye	8 Dönüm	400	Liman Yolunda
Kabristan	Molova	İskamye	1 Dönüm	50	Liman Yolunda
Kabristan	Molova	Kalapado Karyesi	6 Dönüm	200	
Cami-i Şerif	Molova	Kalapado	35 m ²	600	

MİDİLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

Mekteb	Molova	Kalapado	40 m ²	400	
Cami	Molova	Yelya Karyesi	120 m ²	10.000	
Mekte	Molova	Yelya	45 m ²	100	
Kabristan	Molova	Yelya	8 Dönüm	500	
Cami ve Şadırvan	Molova	Sigri Karyesi	-	250	
Kabristan	Molova	Sigri	10 Dönüm	150	Beş Kıt'a
Mekteb-i İbtidâiyye	Molova	Sigri	45 m ²	500	
Medrese ve Bahçe	Molova	Sigri	120 m ²	600	Çarşıda
Cami-i Kebir ve Minare	Molova	Çömlek Karyesi	120 m ²	10.000	
Kabristan ve Serviler	Molova	Çömlek	15 dönüm	1.500	150 Servi Ağacı Vardır
Kabristan	Molova	Çömlek	5 Dönüm	500	
Kabristan	Molova	Çömlek	2 Dönüm	35	Adramutu Mevkii
İbrahim Efendi Cami-i Şerifi ve Minare ve Mescid	Molova	Çömlek	80 m ²	2.000	Üç Çeşme Mevkii
Fevkânî Mekteb ve Odalar	Molova	Çömlek	50 m ²	500	Üç Çeşme Mevkii
Müştemilâtıyla Tekke Cami-i Şerifi	Molova	Çömlek	50 m ²	1.200	Üç Çeşme Mevkii
2 Adet Oda ve 1 Adet Dershane	Molova	Çömlek	150 m ²	5.000	Üç Çeşme Mevkii
Herse Cami	Molova	Herse Karyesi	-	10.000	Günümüzde Arsa
Kabristan	Molova	Herse	2 Dönüm	200	Mekteb Önünde
Kabristan	Molova	Herse	5 Dönüm	1.000	Cami Avlusuna Bitişik
Kabristan	Molova	Herse	50 Dönüm	10.000	Karye Civarı
Kabristan	Molova	Herse	1 Dönüm	50	
Mekteb	Molova	Herse	85 m ²	5.000	
Hasan Reis Camisi ve Minare	Molova	Herse	30 m ¹	10.000	
Kalaycı Camisi ve Minare	Molova	Herse	120 m ²	6.000	
Parszâde Camisi	Molova	Parszâde Mahallesi	130 m ²	5.000	
Tekke Mescidi ve Odaları	Molova	Parszâde	250 m ²	3.000	
Bodur Camisi	Molova	Parszâde	-	300	
Erkek ve Kız ve Rüşdiye Mektepleri	Molova	Parszâde	-	12.000	3 Adet

İBRAHİM OĞUZ

*Köyler bazı belgelerde Kalonya, bu belgede ise Midilli kazasına bağlı olarak görünmektedir.

Kaynak: VİBMA, No: 613, Girit, Sakız, Midilli, Limni Cemaat-i İslamiye'ye Ait Evkaf Tasfiye Defterleri, I-II.

Verilen tasfiye taleplerini sonucunda, vakıflar ve kişisel mallardan birçoğunun tasfiye edilmesine rağmen, Yunanistan'daki bazı vakıflara Yunan Hükümeti tarafından el konulması da sık rastlanılan durumlardan birisidir. Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğü arşivinde bulunan 1929 yılına ait numarasız matlûbât defteri, Yunanistan'da el konulan bu vakıflar ve malları belirtmektedir. Daha çok Selanik'te el konulan vakıfların bulunduğu bu defterde, buradan başka Laşid, Hanya, Resmo, Kandiye, Midilli ve Limni'ye ait el konulan vakıflara da rastlanabilmektedir. Belgede, Midilli'ye ait dört adet vakfın adı da geçmektedir.

Tablo 3. 1929 Tarihli Yunanistan'da El Konulan Mallara Ait Matlûbât Defterine Göre Midilli Adası'nda Yunanistan Tarafından El Konulan Vakıflar

El Konulan Malın Adı veya Cinsi	Karye veya Mahallesi	Açıklamalar
Vakıfhane ve Müştemilâtı		1912 Senesinde Hükümet Tarafından El Konulduğundan Tazminat Talebi
Vakıf Müştemilâtı	Sarlıca Karyesi	1915 Senesinde Hükümet Tarafından El Konulduğundan Tazminat Talebi
Vakıf Dükkân (4 Adet)	Yassıyol Mahallesi	1912 Senesinde El Konularak Karakol Haline Getirildiğinden Tazminat Talebi
Necib, Halid, Halim, Mustafa ve Ayşe Şerika Vakıfları		Adı Geçen Vakıfların Paralarına 1918 Tarihinde Yunan Hükümeti Tarafından El Konulduğundan İade Talebi

Kaynak: VİBMA, Defter No: Numarasız, Yunanistan'da El Konulan Mallara Ait Matlûbât Defteri, 1929.

Adı geçen vakıfların tamamında, Midilli ismi geçse de, Midilli adının bir vilayet merkezi olarak anılması ve kaza olarak bir isim verilmemesi, vakıfların tam olarak nerede olduğuna ait şüpheler doğurmaktadır. Adı geçen dört vakıftan ikisinin yeri tam olarak bellidir. Bunlardan birisi Midilli kazasının Yassıyol Mahallesi'nde, diğeri ise aynı kazaya bağlı Sarlıçe köyünde yer almaktadır. Diğer ikisine ait kaza, köy veya mahalle olarak yer belirtilmemiştir. El konulan mallara bakıldığında,

MİDİLLİ ADASINDA OSMANLI VAKIFLARININ TASFİYE SÜRECİ

ilk üç vakfın binalarına el konulduğu, sonuncunun ise paralarına el koyulduğu anlaşılmaktadır.

İlk üç vakfa el konulma tarihlerine bakıldığında, bu tarihlerin Balkan Savaşları sırasında veya birkaç sene sonrasında olduğu görülebilir. Büyük ihtimalle Midilli'nin işgalinin ardından Yunan Hükümeti bu vakıflara ve mallarına el koymuş olmalıdır. El konulan üç vakfın mülküne ne olduğuna dair bir bilgi bulunmasa da Yassıyol Mahallesi'ndeki dört adet dükkândan oluşan vakıf mülkünün, Yunan Hükümeti tarafından karakol haline getirildiği anlaşılabilmektedir. Buna karşılık son sırada bulunan Necib, Halid, Halim, Mustafa ve Ayşe Şerika Vakıfları'na ise diğer vakıflardan daha sonraki bir tarihte el koyulmuştur. Yine diğer üç vakfın aksine bu vakıfların mülküne değil, paralarına el koyulduğu belgeden anlaşılabilmektedir ki bu bize bu vakıfların birer para vakfı olduğunu düşündürmektedir.

Kayda göre Yunan hükümeti tarafından el konulan bu vakıf gayrimenkulleri için tazminat talebinde bulunmaktadır. Belgede, tazminat taleplerinin ne kadar olduğu belirtilmemiştir. İlk üç vakfa ait gayrimenkuller için istenen tazminat talebine karşılık, son sıradaki vakıfların paralarına el konulmasından dolayı, iade talebi bulunmaktadır.

Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğü Arşivi'ndeki (VİBMA) bir diğer defter, 2332 numaralı Hanya ve Midilli Vakıf Defteri'dir.⁴⁸ Bu defterde, Hanya ve Midilli'deki bazı vakıflara ait vakfiye, tevliyet, hüccet kayıtları gibi kayıtların defter numaraları ile birlikte, vakıf için deftere işlenen durumların kısa bir özeti ve hangi tarihe ait olduğu bilgisi yer almaktadır. Bu kayıt, Midilli'deki vakıflara önemli ölçüde ışık tutması bakımından önemlidir. Defter sayesinde, Midilli'de bulunan fakat diğer arşivlerde rastlamadığımız birçok vakıf kaydına ve vakfiyelerin tarihine rastlanılmıştır. Yine bu defter sayesinde, Midilli'deki vakıfların süregelirliği konusunda önemli bilgiler elde edildiği gibi, ada vakıflarının ilk rastlanılma tarihleri de öne çekilmiştir.

Defter, adı geçen vakıfların sıra numarasını, kim tarafından, hangi mahal veya mevkide kurulduğunu belirtmekte ve defterdeki kaydının ne ile ilgili olduğunu, işlem tarihiyle birlikte açıklamaktadır. Bu defterin M. 1920 yılından sonraki tarihleri bazen miladi takvim olarak verdiği de görülür.

⁴⁸ VİBMA, Hanya ve Midilli Vakıf Defteri No: 2332.

İBRAHİM OĞUZ

Defterde bulunan vakıflara ait işlemlerin yer aldığı kayıtlar, H. 928 (M. 1522) yılından, H. 1340 (M. 1922) yılına kadar uzanmaktadır.

Sonuç

Balkanlarda kalkan Osmanlı vakıfları, hem siyasî hem de hukukî açıdan önemli bir sorun olmuştur. Midilli vakıflarının Lozan Antlaşması ve beraberinde kabul edilen Mübadele Sözleşmesi sonucunda tasfiyesi, bu vakıflar ve mal varlıkları açısından önemli bazı yeni problemleri de ortaya çıkarmıştır. Yapılan çalışmalar, tasnifin pek sağlıklı yapılmadığını, birçok vakfın kaderine terk edildiğini ve tasfiyelerin amacına ulaşmadığını göstermektedir. Tasnifler sonucunda yeni ortaya çıkacak tasfiye defterleri ve evraklar sayesinde Midilli vakıflarının son evreleri hakkında daha sağlıklı bilgilere ulaşabilmek mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğü Arşivi (VİBMA)

Yunanistan'ın Mübadeleye Tabi Mahalleri Cemaat-i İslamiye Heyetleri Tarafından Yapılan Evkâf-ı İslamiye Tasfiye Talepnameleri Batakılık, Orman, Yaylak, Kışlak Gibi Emvâl-i Gayrimenkûleyi Gösterir Defter, 1928-1929 Makedonya. No: Numarasız.

Girit, Sakız, Midilli, Limni Cemaat-i İslamiye'ye Ait Evkâf Tasfiye Defteri I-II No: 613.

Yunanistan'da El Konulan Mallara Ait Matlûbât Defteri, 1929, Defter No: Numarasız.

Hanya ve Midilli Vakıf Defteri No: 2332.

II. Araştırma ve İnceleme Eserleri

ADIYEKE, A. Nükhet - ADIYEKE, Nuri, “Taşınabilir Kültür Varlıklarından Mübadele Sırasında Göç Eden Makedonya ve Selanik Arşivleri”, 2. *Uluslararası Balkanlarda Sosyal Bilimler Kongresi*, (Edit: A. Vecdi Can ve diğerleri), Prizren 2010, ss. 95-108.

ARI, Kemal, *Büyük Mübadele, Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1995.

ARMAOĞLU, Fahir, *19. Yüzyıl. Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003.

ÇELEBİ, Ercan, “Mübadillerin Yunanistan'daki Mal Kayıtları ve Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: V, Sayı: 12, İzmir 2006, ss. 35-46.

EREN, Halit, “Batı Trakya Türk Vakıfları”, *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Sempozyumu*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2012, ss. 33-42.

ERİM, Nihat, “Milletlerarası Daimî Adalet Divanı ve Türkiye, Muhtelit Mübadele Komisyonunu Yetkisi Hakkında”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 3-4, Ankara 1951, ss. 44-59.

HACISALİHOĞLU, Neriman Ersoy, “Bulgaristan'ın Kuruluş ve Bağımsızlık Sürecinde Vakıf Meselesi”, *Balkan ve Göç*, (Edit: Ali Fuat Örenç, İsmail Mangaltepe), Bursa 2013, ss. 515-523.

HINZ, Walther, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, (Çev: Acar Sevim), Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 2, İstanbul 1990.

İŞBİLİR, Ömer, “Ege Adaları'nda Osmanlı Vakıfları”, *Ege Adaları'nın İdârî, Malî ve Sosyal Yapısı*, (Ed. İdris Bostan), Stratejik Araştırma ve Etüdler Millî Komitesi Yayınları, Ankara 2003, ss. 115-134.

Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar - Belgeler, (Çeviren: Seha L. Meray), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2001.

İBRAHİM OĞUZ

OĞUZ, İbrahim, *Midilli'de Osmanlı Vakıfları*, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mersin 2014.

ORAN, Baskın, *Türk-Yunan İlişkilerinde Batı Trakya Sorunu*, Güncelleştirilmiş İkinci Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara 1991.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993.

SOYSAL, İsmail, *Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte, Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları, I. Cilt, (1920-1945)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.

ÜNVER, Metin, *Midilli Adası'nın İdarî ve Sosyo-Ekonomik Yapısı (1876-1914)*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2012.

YILDIRIM, Onur, *Diplomasi ve Göç, Türk-Yunan Mübadelesinin Öteki Yüzü*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2016.

III. Elektronik Kaynaklar

http://www.pollitecon.com/html/treaties/Treaty_Concerning_The_Protection_Of_Minorities_In_Greece.htm, (12.08.2013).